

فاصله میان قرار گرفتن مقالات در پایگاه اینترنتی و نوبت چاپ، نویسندگان مداخل فرصت می‌یابند تا مقالاتشان را به‌روز یا اصلاح کنند.

چندی پیش، مدخل MIRATH-E MAKTUB (میراث مکتوب) نوشته سید محمد عمادی حائری (عضو گروه متن‌شناسی و تصحیح متون مرکز پژوهشی میراث مکتوب)، در پایگاه اینترنتی ایرانیکا انتشار یافت که در آن گزارشی از تاریخچه مرکز پژوهشی میراث مکتوب، فعالیتها و منشورات آن آمده است. آنچه در پی می‌آید، متن فارسی مقاله‌ای است که به زبان انگلیسی در پایگاه اینترنتی دانشنامه ایرانیکا منتشر شده است. متن انگلیسی مقاله در پایگاه ایرانیکا، به نشانی www.iranica.com قابل دستیابی است.

میراث مکتوب. عنوان مرکزی پژوهشی در تهران که فعالیت‌های آن بر تصحیح نسخه‌های خطی فارسی و عربی، پژوهش‌های متن‌شناسی، نسخه‌شناسی و فهرست‌نویسی، تاریخ علم، و میراث‌های مشترک حوزه ایران فرهنگی، متمرکز است.

تأسیس مراکز در ایران که اختصاصاً به کار تصحیح و نشر متون کهن اشتغال داشته باشند، پیش از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ش، سابقه داشته است. دو مؤسسه معتبر به نام‌های «بنیاد فرهنگ ایران» (زیر نظر پرویز ناتل خانلری) و «بنگاه ترجمه و نشر کتاب» (به مدیریت احسان یارشاطر) بخش اعظم فعالیت خود را به تصحیح انتقادی و نشر متون کهن فارسی اختصاص داده بودند. بنیاد فرهنگ ایران در طول فعالیت خود (۱۳۴۳-۱۳۵۸ش) که تا یک سال پس از انقلاب نیز ادامه یافت، نزدیک به نود متن کهن فارسی را به دست مصححان نامدار منتشر کرد و بنگاه ترجمه و نشر کتاب نیز به همین روش متون معتبر و کهنی را با تصحیحات روشمند به سبک جدید خاورشناسان به چاپ رساند. پس از وقوع انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ش، با آنکه مراکز دولتی مانند مرکز نشر دانشگاهی (به مدیریت نصرالله پورجوادی) به طور پراکنده برخی متون کهن فارسی را منتشر کردند، اما میراث مکتوب به عنوان یگانه مرکزی که فعالیت خود را بر تصحیح و تحقیق متون کهن متمرکز کرده شناخته می‌شود.

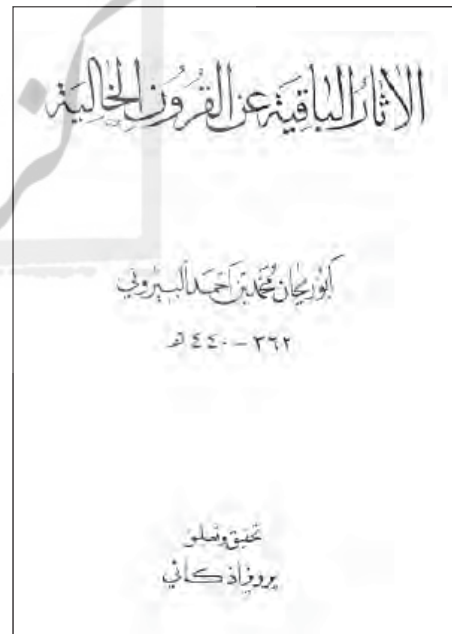

میراث مکتوب

(در دانشنامه ایرانیکا)

اشاره: دانشنامه ایرانیکا (*Encyclopaedia Iranica*) مرجعی معتبر در پژوهش‌های ایران‌شناسی است که تمامی حوزه‌های تاریخ و فرهنگ ایران را دربرمی‌گیرد. این دانشنامه در بخش ایران‌شناسی دانشگاه کلمبیا (نیویورک) تدوین می‌شود و با هدف گستردگی مخاطبان و آشنایی هرچه بیشتر مردم دنیا با فرهنگ ایران، به زبان انگلیسی انتشار می‌یابد. دکتر احسان یارشاطر سرویراستار ایرانیکست و نویسندگانی از سراسر دنیا و هیأتی از مشاوران و ویراستاران در انتخاب مداخل، تألیف و ویرایش آنها مشارکت دارند. جلد نخست دانشنامه ایرانیکا در سال ۱۹۸۲م (۱۳۶۱ش) انتشار یافته و تا کنون چهارده جلد از آن (تا حرف K) به چاپ رسیده و جلد پانزدهم آن در دست آماده‌سازی است. پیش‌بینی می‌شود که تعداد مجلدات این دانشنامه به ۴۵ جلد برسد. گردانندگان ایرانیکا امیدوارند تا دوازده سال آینده کار تألیف این دانشنامه به پایان برسد. از سال ۲۰۰۲م، مسئولان ایرانیکا مقالاتی را که به قصد استدراک مجلدات پیشین تألیف شده‌اند یا بنا بر نظم الفبایی هنوز نوبت چاپشان فرا نرسیده است، در پایگاه اینترنتی خود قرار می‌دهند. این مقالات بلافاصله پس از ویرایش از طریق پایگاه اینترنتی ایرانیکا منتشر می‌شوند و سپس — به ترتیب الفبا — در سلسله مجلدات دانشنامه به چاپ خواهد رسید. این امر سبب می‌شود که مقالات تألیف‌شده‌ای که تا چاپ آنها یک یا چند سال زمان باقی است در اختیار کاربران قرار گیرد؛ افزون بر آنکه در

مرکز پژوهشی میراث مکتوب در سال ۱۳۷۳ش به قصد حمایت از کوششهای محققان و مصححان و احیا و انتشار مهم‌ترین آثار مکتوب فرهنگ و تمدن اسلامی و ایرانی با نام «دفتر نشر میراث مکتوب» و با کمک وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تأسیس شد. پس از یک دهه فعالیت، مؤسسه نخست به «مرکز نشر میراث مکتوب» و سپس در سال ۱۳۸۴ش با دریافت مجوز چهار گروه پژوهشی از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، به «مرکز پژوهشی میراث مکتوب» تغییر نام داد و علاوه بر کار نشر به کار پژوهشی نیز روی آورد. گروه‌های پژوهشی مرکز در حال حاضر، عبارت‌اند از: گروه متن‌شناسی و تصحیح متون، گروه نسخه‌شناسی و فهرست‌نویسی، گروه حوزه ایران فرهنگی، گروه تاریخ علم. اعضای این گروه‌های پژوهشی به اجرای طرح‌های مورد تصویب مرکز می‌پردازند و یا بر طرح‌های پیشنهاد و تصویب شده نظارت می‌کنند. طرح‌های پژوهشی مرکز به دو صورت انجام می‌شود: برخی توسط اعضای هیأت علمی مرکز انجام می‌پذیرد، و برخی دیگر طرح‌های پژوهشگران خارج مرکز است که با تصویب و نظارت اعضای هیأت علمی انجام می‌شود.

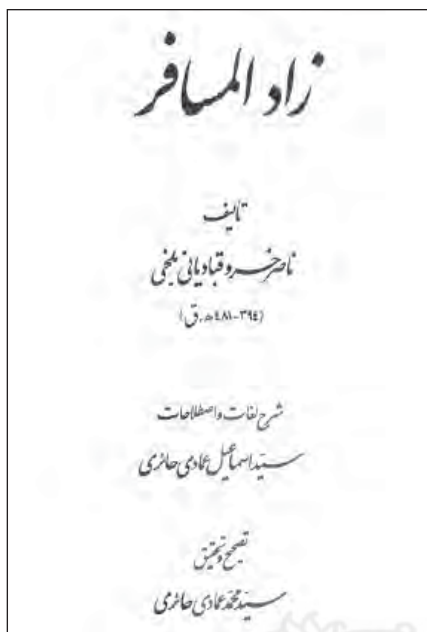
میراث مکتوب منشورات خود را در چهارده موضوع اصلی منتشر می‌کند، بدین ترتیب: زبان و ادبیات فارسی (۴۸ عنوان)، علوم و معارف اسلامی (۵۵ عنوان)، علوم و فنون (چهارده عنوان)، تاریخ و جغرافیا (۳۶ عنوان)، میراث

ماوراءالنهر (شش عنوان)، میراث شبه‌قاره (یک عنوان)، متن‌شناسی (سه عنوان)، فهرست نسخه‌های خطی (چهار عنوان)، نسخه‌برگردان (سه عنوان)، نسخه‌پژوهی (دو عنوان)، رسائل (شش عنوان)، جشن‌نامه‌ها (یک عنوان)، ارج‌نامه‌ها (چهار عنوان)، همایشها و نکوداشتها (دو عنوان).

در مجموع، منشورات مرکز تاکنون (نیمه ۱۳۸۸ش) به بیش از ۱۸۵ عنوان رسیده که در ۲۱۳ مجلد منتشر شده است. بخش اصلی این آثار به متون فارسی اختصاص دارد. بسیاری از این متون که در سلسله‌ای غیر از زبان و ادبیات فارسی نیز منتشر شده‌اند، به عنوان یک متن کهن فارسی نیز دارای اهمیت بسیاریند. از جمله متون کهن و مهم فارسی که میراث مکتوب منتشر کرده می‌توان به آثار زیر اشاره کرد (به ترتیب تاریخ تألیف متون): بخشی از تفسیری کهن به فارسی به تصحیح مرتضی آیت‌الله‌زاده شیرازی (احتمالاً از قرن چهارم)، تاج التراجیم فی تفسیر القرآن للأعاجم شاهفور اسفراینی به تصحیح نجیب مایل هروی و علی‌اکبر الهی خراسانی (از قرن پنجم)، زادالمسافر ناصر خسرو به تصحیح سید محمد عمادی حائری (از قرن پنجم)، لطایف الامثال و طرایف الاقوال رشید و طواط به تصحیح حبیبه دانش آموز (از قرن ششم)، دقائق التأویل و حقائق التنزیل ابوالمکارم حسنی به تصحیح جویا جهانبخش (از قرن هفتم)، شرح نظم الدرّ صائن‌الدین ترکه به تصحیح اکرم جودی نعمتی (از قرن هشتم)، جامع‌التواریخ رشیدالدین فضل‌الله همدانی به تصحیح محمد روشن (از قرن هشتم)، جواهرنامه نظامی به تصحیح ایرج افشار (از قرن هشتم)، هفت اورنگ عبدالرحمن جامی به تصحیح جابلقا دادعلیشاه و دیگران (از قرن نهم). از آثار مهم عربی که میراث مکتوب منتشر کرده نیز باید این آثار را نام برد: آثار الباقیة ابوریحان بیرونی به تصحیح پرویز اذکایی (از قرن پنجم)، الجماهر فی الجواهر همو به تصحیح یوسف الهادی، الیمینی محمدبن عبدالجبار عتبی به تصحیح یوسف الهادی (از قرن پنجم)، التعریف بطبقات الامم قاضی صاعد اندلسی به تصحیح غلامرضا جمشیدنژاد اول (از قرن پنجم)، دیوان ابی‌بکر خوارزمی به تصحیح حامد صدقی (از قرن پنجم)، مفاتیح الاسرار و مصابیح الابوار محمدبن عبدالکریم شهرستانی به تصحیح محمدعلی آذرشب (از قرن ششم)،

متون، نسخه‌شناسی و مباحث ایران‌شناسی» اختصاص دارد و از مهر ۱۳۸۵ تا نیمه سال ۱۳۸۸ش، ۳۴ شماره از آن منتشر شده است. [گزارش میراث از ابتدای سال ۱۳۸۸ش به دوماهنامه تبدیل شده است].

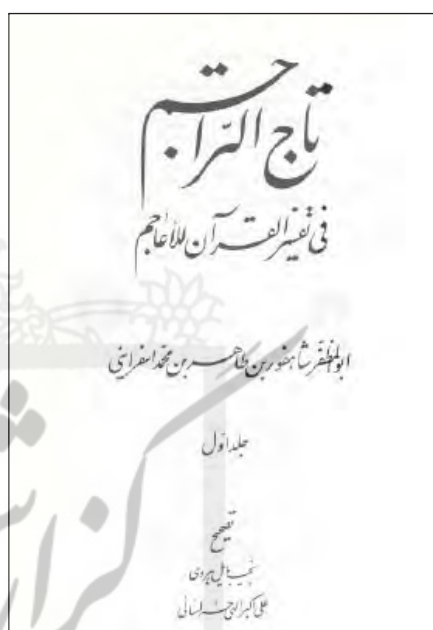
میراث مکتوب تا کنون ۷۳ نشست تخصصی در زمینه نقد و بررسی کتاب و مباحث متن‌شناسی و نسخه‌پژوهی با حضور استادان و صاحب‌نظران برگزار کرده است. مرکز همچنین چند همایش، مانند همایش بزرگداشت عبدالباقی گولپینارلی محقق ترک (تهران، ۱۳۸۵ش/ ۲۰۰۷ م)، برپا کرده و در برخی همایشها با مؤسسات علمی داخل و خارج ایران مشارکت داشته است، مانند دومین سمینار بین‌المللی ایران و اسلام، «تاریخ و فرهنگ ایران بعد از مغول» با همکاری دانشگاه مطالعات شرقی اوساکا ژاپن (مهر ۱۳۸۵ش/ اکتبر ۲۰۰۶) و سمینار نسخه‌شناسی نسخه‌های خطی فارسی با همکاری مرکز ایران‌شناسی آکادمی علوم اتریش (مهر ۱۳۸۷ش/ اکتبر ۲۰۰۸).

منابع

- چکیده مقالات دومین سمینار بین‌المللی ایران و اسلام (تاریخ و فرهنگ ایران بعد از مغول)، تهران، ۱۳۸۵ش.
- ده سال تلاش، تهران، ۱۳۸۳ش.
- فهرست انتشارات مرکز پژوهشی میراث مکتوب، تهران، ۱۳۸۷ش.

خریده‌القصیر و جریده‌العصر عمادالدین اصفهانی به تصحیح عدنان آل طعمه (از قرن ششم)، لطائف الاعلام عبدالرزاق کاشانی به تصحیح مجید هادی‌زاده (از قرن هشتم) و تقویم الایمان میر محمدباقر داماد به تصحیح علی اوجبی (از قرن یازدهم).

جدای از این آثار، میراث مکتوب مجموعه‌ای با عنوان «کارنامه دانشوران اسلام و ایران» به چاپ می‌رساند. در این مجموعه، متون کهن به قصد استفاده جوانان یا کسانی که دانش استفاده از اصل متون کهن را ندارند، تلخیص، ساده‌نویسی و بازنویسی می‌شود. از این سلسله تاکنون (نیمه ۱۳۸۸ش) ۱۱۱ جلد منتشر شده است.

میراث مکتوب همچنین دو نشریه با نامهای آینه میراث و گزارش میراث منتشر می‌کند. فصلنامه آینه میراث از تابستان ۱۳۷۷ش به طور مرتب منتشر شده و تا نیمه سال ۱۳۸۸ش ۴۴ شماره از آن به چاپ رسیده است. این فصلنامه «ویژه نقد کتاب، کتابشناسی و اطلاع‌رسانی در حوزه متون» است. دوره جدید آینه میراث از شماره بیستم آغاز شده که با تغییراتی در ظاهر و محتوای نشریه نیز همراه بوده است. آینه میراث از شماره ۲۳ دارای درجه علمی - ترویجی از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ایران است. [این نشریه از آغاز سال ۱۳۸۸ش به دو فصلنامه تبدیل شده و هر شش ماه یک بار منتشر می‌شود]. ماهنامه گزارش میراث به «اطلاع‌رسانی در حوزه تصحیح انتقادی